

In vroegere eeuwen stonden er in het Westeinde van Wognum veel boerderijen die eigendom waren van Hoornse regenten of rijke kooplieden. De weg volgt hier een oude kreekkrug, waardoor de grond bestaat uit een makkelijk te bewerken zavelgrond. Dat bracht de oudste bewoners van deze streek ertoe om deze grond al heel vroeg te ontginnen en juist hier een groot aantal boerderijen te bouwen.

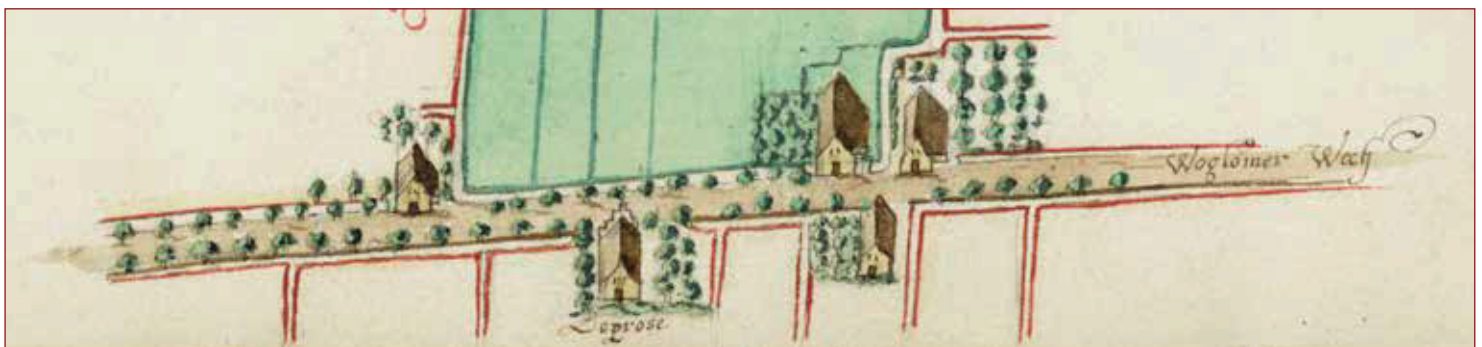
Maar het zat in de agrarische wereld niet altijd mee. Door misoogsten en veepesten vervielen de boeren herhaaldelijk tot armoede. Meestal waren ze dan gedwongen hun bezit te verkopen. De rijke Hoornse elite, vaak regenten, belegde graag geld in Wognum. Zo kwam een groot aantal Wognumse boerderijen in Hoorns bezit. Maar ook charitatieve instellingen kochten hier graag huizen en land. Om die reden waren er aan de Westeinderweg, op een gedeelte dat men toen de Willichrijp noemde en dat zich uitstreckte van circa honderd meter vóór de Sportlaan tot en met de boerderij van Theo Blauw (Westeinderweg 25), vlak bij elkaar maar liefst drie boerderijen met elk een flink stuk land, die eeuwenlang eigendom van dergelijke charitatieve instellingen waren. Als eerste noemen we de Huiszittende Armen uit Hoorn, die een boerderij hadden op tien morgen land gelegen achter Westeinderweg 7, op welk adres nu een kindertandarts praktijk houdt.

eigendom waren geweest van de monniken uit Zwaag. Hier vlak bij lagen dan nog enkele grote stukken land die toebehoorden aan de Nieuwe Nonnen uit Amsterdam. Totaal bedroeg de oppervlakte daarvan 20 morgen land. De boerderij zelf stond op een stuk van 9 ½ morgen en was gelegen tussen de Leprozen en de huidige boerderij van Konijn (Kerkstraat 102). Van deze drie instellingen zullen we ons hier alleen verdiepen in de Leprozen.

De Leprozen

Lepra of melaatsheid is hoogstwaarschijnlijk ontstaan in Oost-Afrika. Vandaar brachten de Phoeniciërs de ziekte over naar het Middellandse Zeegebied vanwaar de ziekte zich verder over Europa verspreidde. In de middeleeuwen werd lepra door de Kerk beschouwd als een straf van God. Anderzijds noemde men lepralijders 'Gods arme kinderen'.

Vanwege het verminkende karakter ervan werd de lepralijder gemeden en uit de gemeenschap gestoten. Al in de 7^e en 8^e eeuw werden er zogenoemde leprozerieën gebouwd. Het waren middeleeuwse hospitalen, waar de melaatsen verbleven uit vrije wil. Aanvankelijk werden ze bestuurd vanuit de kerk, hadden vaak een geestelijke als leider en een eigen kapel en kerkhof. Vanaf de 15^e eeuw en gedurende de 16^e eeuw nam de besmetting met lepra af om uiteindelijk volledig te verdwijnen. Hierdoor kwamen er in leprozerieën plaatsen vrij. Door wie werden deze vrije plaatsen overgenomen?

Een uitsnede uit de kaart (1603) van Bartelmieus Simonsz, waarop hier de Woglomer (Westeinder)weg met het Leprozenhuis op wat nu de Lazarusweide heet. In het groen het perceel van de Huiszittende armen en daartegenover het perceel met de boerderij van de Leprozen. Huizen v.l.n.r.: 1. Thans Westeinderweg 3 (dubbelwoonhuis), 2. De Leprozen op de Lazarusweide, 3. Kindertandartspraktijk, Westeinderweg 7, M. Broers, Westeinderweg 2, J. Veken, Westeinderweg 9.

Dan de Leprozen uit Hoorn. Die hadden een boerderij op acht morgen land gelegen aan de noordkant van de weg, precies tegenover de tien morgen van de Huiszittende Armen. De Leprozenweid, wat later verbasterd werd tot de Lazarusweide. Toen na de reformatie alle kerkelijke goederen geconfisqueerd waren, kwamen hier nog twee aangrenzende morgen bij, die eerder

Dat werd bepaald door de stedelijke autoriteiten, die inmiddels het beheer over de leprozerieën langzamerhand overgenomen hadden.

De leprozerie in Hoorn

Deze leprozerie lag al vanaf de 15^e eeuw even buiten de stadsgrens aan de noordwestkant aan het Keern,

op de plek waar vroeger het Landbouwproefstation gevestigd was en tegenwoordig de Brijderstichting, op de hoek van het Keern-Provincialeweg. De leprozerie werd ook wel het pesthuis genoemd. Halverwege de 17^e eeuw blijkt het beleid van de leiding erop te zijn gericht om patiënten die van de ziekte genezen waren verklaard, zo snel mogelijk kwijt te raken, zodat de vrijgekomen plaats kon worden ingenomen door een zogenoemde provenier. Dat was een persoon die voor een bepaalde som het verblijf en de verzorging had ingekocht in een gesticht, in dit geval het pesthuis. Dit leverde geld op in plaats van kosten.

Opname van nieuwe patiënten probeerde men zo veel mogelijk te vermijden. Dit zal algemeen het geval geweest zijn, ondanks het plakkaat van prins Maurits dat de steden wees op hun verplichting hen te interneren. De leproze passanten kregen in plaats van onderdak enkele stuivers om verder te trekken, terwijl het voorheen zelfs gebruikelijk was dat vreemde leprozen enige verpleging kregen. Aalmoezen hadden de leprozen niet meer van de burgerij te verwachten, men beperkte zich tot giften in de officiële offerblokken waarmee de leproosknecht collecteerde.

Het Leprozenland te Wognum

Wanneer de boerderij met land in Wognum eigendom werd van de Hoornse Leprozen is niet bekend. Wel weten we dat dit gebeurd is vóór 1529, want in dat jaar wordt het voor het eerst genoemd in de oudste verhuurregisters van het Hoornse Leprozenhuis. Begrijpelijk dat Kees Veken en Sjaak Jong als bestuurders van De Cromme Leeck zeer nieuwsgierig waren naar de ouderdom van deze al lang gesloopte boerderij. Om die reden betraden ze op een koude herfst dag op het eind van de jaren negentig, met toestemming van Arie Berkhout, de toenmalige eigenaar, het Leprozenland om de ouderdom van de voormalige boerderij te achterhalen.

Na enkele uren prikken en spitten waren er wat kuiltjes gevonden met kogelpotscherven die dateerden uit de 12^e en 13^e eeuw. Door het ontbreken van steengoed en ander buitenlands aardewerk was een preciezere datering niet mogelijk. Ook later aardewerk werd nauwelijks gevonden.

De conclusie werd dus getrokken dat er al rond 1200 op dit perceel een boerderij moet hebben gestaan

Tekening van Cornelis Pronk anno 1727 van het Vierkant (het Tuchthuis), later het Oudemannenhuis en nu het St. Pietershof aan het Dal in Hoorn.

(voor Wognum niet ongebruikelijk), die toen waarschijnlijk nog eigendom was van een Wognumse familie. Pas in latere eeuwen zullen het huis en land, mogelijk door een schenking, naar de Leprozen uit Hoorn zijn gegaan.

Melaatsen in Wognum?

Interessant is dat er in enkele geschriften melding van wordt gemaakt, dat de boerderij in Wognum ooit een leprozerie geweest is. Er zouden dus melaatsen in gehuisvest zijn. Deze bewering blijkt na onderzoek terug te voeren op gegevens uit het proefschrift van J. Steendijk-Kuyppers getiteld *Volksgezondheidszorg in de 16^e en 17^e eeuw te Hoorn. Een bijdrage tot de beeldvorming van sociaalgeneeskundige structuren in een stedelijke samenleving*. Rotterdam 1994. Mevrouw Steendijk woonde vroeger in Wognum. In haar werk vermeldt zij expliciet dat de boerderij in Wognum ooit een leprozerie geweest is. Ook kunnen we in dit boekje het volgende lezen:

‘In 1668 ging de Raad (van Hoorn) akkoord met de plannen om het Lazarushuis buiten de noorderpoort (aan het Keern) op te heffen. De laatste leproos, Willem Jacobs, een uitzinnige Lazarus, was al in 1660 tegen betaling van een gulden en tien stuivers per week door de voogden in het Vierkant gehuisvest, de anderen waren naar Wognum gebracht of waren uitbested.’ Hier lezen we dat een leproos in 1660 in het Vierkant gehuisvest werd. Wat was dit? Het Leprozenhuis aan het Keern werd in 1662 onderdeel van het bejaardenhuis St. Pietershof in Hoorn.

In de beschrijving van het Oud Archief van Hoorn staat hierover het volgende:

‘Bij besluit van 23 mei 1577 hebben de Staten van Holland aan de steden de eigendom van de daar gelegen kloosters toegewezen. Voor zover ze niet werden

Het huidige St. Pietershof aan het Dal in Hoorn.

gesloopt, kregen de gebouwen daarop een wereldlijke bestemming. De kerk van het St. Pietershof richtte men als Pesthuis in, waar de lijders aan deze ziekte werden geïsoleerd. In 1692 is het gebouw gesloopt om plaats te maken voor de brede ingangsvleugel van het tegenwoordige gebouw aan het Dal. Het klooster kreeg in 1585 de bestemming van Oude Mannenhuis. Voor een bepaald bedrag, dat afhankelijk was van de leeftijd en soms ook van de lichamelijke konditie of van geldelijk vermogen, kon men zich inkopen. De proveniers of kostkopers kregen voor hun ingebracht kapitaal behalve onderdak recht op enkele maaltijden per dag: de preuve of schaffing. In 1617 is het complex aanmerkelijk uitgebreid door de bouw van het zogenaamde Vierkant in de noord-westelijke hoek aan de Baanstraat. Dit afgescheiden gedeelte ging dienst doen als dol- en tuchthuis, dat wil zeggen dat er op last van schepenen zowel gevangenen als krankzinnigen konden worden opgesloten. In 1700 is het Vierkant zwaar door brand geteisterd. Na herbouw is het in 1814 als Huis van Arrest ingericht.

Dat er rond 1660 ook mensen vanuit het Keern in Wognum werden ondergebracht lijkt ons onmogelijk. In 1632 hebben de Leprozenvoogden namelijk de boerderij in Wognum aan de huurder verkocht, zodat het vanaf die tijd particulier bezit was.

Ook vóór 1632 hebben wij geen meldingen over huisvesting van Leprozen in Wognum kunnen vinden. Tenminste niet na 1529, het jaar waarin de oudst bewaard gebleven verhuurregisters van het Lazarushuis beginnen. Toch houden we nog een slag om de arm. In 1529 was het hoogtepunt van de melaatsheid alweer voorbij. Maar het is niet onmogelijk dat er vóór die tijd wel enkele leprozen in Wognum zijn verpleegd. Een aanwijzing hiervoor kan misschien zijn, dat het land altijd de Leprozenweid werd genoemd, maar het huis erop nooit het Leprozenhuis, maar altijd het Lazarushuis.

De bewoners van het Lazarushuis

De oudst bekende huurder is Pilgrom Jansz. Hij huurt in 1529 voor twee jaar 'de zaad' (het bedrijf) waar hij op woont. De huurovereenkomst loopt steeds over twee jaar. De Leprozenweid is 8 morgen groot, maar omdat het huis voor 1 morgen wordt gerekend, betaalt hij voor 9 morgen. De huur is in 1529 7 gulden en een oort per morgen. In 1542 is de huur 8 gulden en 5 stuivers per morgen. Pilgrom Jansz. huurt het in 1549 voor het laatst voor een termijn van 2 jaar. Rond dat jaar is hij waarschijnlijk overleden, want in 1551 huren zijn kinderen het en wordt de huur betaald door Jan Pilgromsz., vermoedelijk zijn zoon.

In 1564 wordt het oude Lazarushuis afgebroken en onder leiding van de huurder Jan Pilgromsz. wordt een nieuw huis gebouwd. In die tijd waren vrijwel alle boerderijen nog van

hout, maar deze boerderij moet voor een groot gedeelte uit steen zijn opgetrokken. Dat blijkt uit het feit dat de Leprozenvoogden 3000 stenen betrokken van de gasthuisvoogden uit Hoorn en 2000 stuks van de wezenvoogden aldaar.

Mevrouw Steendijk bestempelt deze nieuwbouw als bewijs voor een beleidsomslag. Ze schrijft dat het de bedoeling was om voortaan de zieken in Wognum onder te brengen en het Hoornse huis alleen nog te bestemmen voor proveniers.

Dit is echter niet uit de praktijk gebleken. Ook na de nieuwbouw werden huis en land nog steeds aan particulieren verhuurd. Hoe het huis er na de nieuwbouw ongeveer uit moet hebben gezien, toont ons een kaart uit 1603. Deze is getekend door Bartelmieus Simonsz. en toont de bezittingen van de Huiszittende armen uit Hoorn.

Omdat het Leprozenbezit hier recht tegenover lag, is het Lazarushuis ook afgebeeld. Hoewel het weinig afwijkt van de andere boerderijen, maakt het toch een ietwat voornamere indruk. Dit komt door het trapgeveltje dat aan de voorkant afgebeeld is. De voormalige gebouwen van het Leprozenhuis aan het Keern worden anno nu ook gesierd door zo'n zelfde geveltje. Of dat ook al vóór 1600 het geval was is natuurlijk de vraag. Na de nieuwbouw is het nog jarenlang Jan Pilgromsz. die het huis en land huurt. Zoals hiervoor al vermeld is er na de reformatie nog twee morgen bijgekomen van de monniken uit Zwaag (het klooster aan de Koewijzend). Het is dan een huis met 10 morgen. Wel heeft er ondertussen een flinke inflatie plaatsgevonden en is de huur in 1584 voor het geheel 244 gulden. Dat is ruim drie keer zo veel als in 1529.

Na 1584 komt de naam van Jan Pilgromsz. niet meer voor in de huuradministratie. Zijn drie zoons Jan, Claes

en Pilgrom Jansz. betalen dan de huur. Vanaf 1588 zijn het alleen nog Pilgrom Jansz. en zijn broer Claes Jansz. die het huren en beurtelings de huur betalen.

Voor het laatst in 1599. In dat jaar is Pilgrom Jansz. blijkbaar overleden en wordt in 1600 de halve huur betaald door Olfert Jacobsz. voor zijn dochter Geert Olfertsdr., weduwe van Pilgrom Jansz. De andere helft huurt en betaalt Claes Jansz.

Hierna zijn het steeds genoemde Claes Jansz. en zijn schoonzuster Geertje Olfertsdr. die het ieder voor de helft huren. Inmiddels is de Gouden Eeuw aangebroken en dat is ook te merken aan de huur. Zo wordt er in 1620 voor het geheel 460 gulden per jaar betaald. Dat is al bijna het dubbele van 1584.

In 1625 is Claes Jansz. waarschijnlijk overleden. Want op 12 januari 1626 worden huis en land verhuurd aan Geert Olfertsdr. en de kinderen van Claes Jansz. Pilgrom. In de jaren hierna wordt de huur steeds betaald door Jan Claesz., de zoon van Claes Jansz. Soms vangt hij ook wat in. Bijvoorbeeld op 17 maart 1628, als hij van de voogden 14 gulden en 15 stuivers vangt voor een reparatie aan zijn huis. In 1630 staat er in het verpondingsboek van Wognum dat Jan Claesz. het huis met het land huurt van de Leprozen samen met zijn zuster. Waarschijnlijk is zijn tante Geertje Olfertsdr. (schoonzus van zijn vader) dan ook al overleden. Op 12 januari 1632 koopt Jan Claesz. het huis van de Leprozenvoogden. Hij woont er dan ook in en het wordt Lazarushuis genoemd. Hij betaalt hiervoor 3400 gulden en huurt voor vier jaar het land voor 469 gulden en vier stuivers.

Nog steeds lopen de prijzen op. Op 17 november 1643 betaalt Jan Claesz. voor de 10 morgen (nu zonder huis) aan huur 500 gulden. Maar in 1650 is de economie toch over zijn hoogtepunt heen en daalt de huur naar 462 gulden. Dat blijft gelijk in 1652. Na 25 oktober 1716, Jan Claesz. is dan overleden, wordt de huur betaald door Trijn Tijssen, zijn weduwe. De huur is dan weer gezakt naar 450 gulden. En in 1656 betaalt Trijntje Tijssen 420 gulden voor de 10 morgen. In 1660 is de huur gelijk gebleven op 420 gulden maar die wordt dan betaald door Aeltje Jans en Tijs Jansz., de kinderen van Jan Claesz. zaliger.

In 1666 huurt Tijs Jansz. het voor de laatste keer. Hiermee lijkt er een einde te komen aan een periode van minstens 137 jaar waarin de huur van het Leprozenland steeds van vader op zoon ging. In 1667 wordt het land verhuurd aan een zekere Allert Jansz. voor opnieuw 420 gulden. Het is niet bekend of hij familie is van de vorige huurder. En omdat het Lazarushuis niet

meer van de Leprozen is weten we nu niet of Allert Jansz. dat ook bezit.

In 1667 stelt zich borg voor Allert Jansz. Cornelis Dircksz. Decker uit Midwoud. Deze laatste betaalt ook de huur in de volgende jaren tot en met 30 januari 1672. Dan wordt het blijkbaar moeilijker om de huur contant te voldoen, want begin 1673 lezen we: 'Ontvangen van confrater Sijmon Jansz. Boer tot afkorting van de landhuur aan het Lazarushuis over 52 kazen wegende 680 pnd. à 10 gld het 100 pnd met het waaggeld op 14-7 door Pieter Claesz. Groot gekocht van Dirck Cornelisz. Decker 68 gld en 17 stuivers.'

Dit is nog over de huur van 1672, want in 1673 lukt het niet om het land als geheel te verhuren. Wel wordt

De Lazarusweide, winter 2015. Het perceel is nu zonder sloot of hek verbonden met naastgelegen percelen. Halverwege ligt nu een brede sloot parallel aan de wegen noord en zuid.

het dan verhuurd voor hooi en voor de etgroet (= tweede grasgewas). Eind 1673 vindt men voor de volgende jaren weer nieuwe huurders voor 440 gulden per jaar in de personen van Cornelis Pietersz. en zijn zoon Teunis Cornelisz.

In 1676 hoeft er geen huur te worden betaald door het water. In november 1675 heeft een grote overstroming in West-Friesland plaats gevonden, waarbij ook het land in Wognum onder water kwam te staan.

Of het land nog lang slecht was door de overstroming met het zoute water, of dat het in de slechte economie zat, we weten het niet precies, maar in 1680 betalen vader en zoon aan huur voor de 10 morgen 295 gulden en in 1682 gaat dat zelfs naar 24 gulden per morgen. In 1683 huren Cornelis Pietersz. en Teunis Cornelisz. het nog samen, maar van 1685 tot en met 1692 huurt Teunis het alleen.

Hierna stopt de administratie over dit land door de Leprozen. En het land is ook niet lang meer in het bezit van de Leprozen of dan eigenlijk van het St. Pietershof geweest. Helaas ontbreken tussen 1651 en 1717 de transportregisters van Wognum, maar uit gegevens over de onroerendgoedbelasting tussen 1696 en 1700 weten we nu dat de 10 morgen land tussen 1696 en 1700 verkocht zijn aan de Hoornse regent François van Bredehoff.

Afbraak van het Lazarushuis

Na de verkoop in 1632 komt het huis dus niet meer in de verhuurregisters voor en mede door het hiervoor al genoemde lang ontbreken van de transportregisters is het niet meer zo makkelijk te volgen. Vanaf 1667 weten we niet zeker of de huurder van het land ook in het Lazarushuis woont.

Dit duurt tot 1696. Dan wordt als eigenaar van het huis vermeld Clees Teunis. Natuurlijk is het heel goed mogelijk dat dit een zoon is van Teunis Cornelisz. die het land in 1692 nog huurde, en dat alle huurders van het leprozenland steeds in het Lazarushuis gewoond hebben, maar zeker weten doen wij dat niet. De volgende akte is uit 1729. Op 2 september van dat jaar verkopen de voogden over Marytje en Jan Claesz. minderjarige kinderen van Claes Portugies en Grietje Pieters Glas in leven echtelieden tot Wognum voor 2/3 en Dirck Gerritsz. Goeman uit de Beemster voor 1/3 aan Jan Cornelisz. Moes uit Wognum een huis met een erf van 100 roeden te Wognum genaamd het Lazarushuis. Jan Cornelisz. Moes wordt de laatste eigenaar van deze eens zo bekende boerderij. In de verpondingsregisters vinden we dat de boerderij op 14 maart 1743 afgebroken is. Korte tijd later op 8 juni 1743 koopt Jacob Josias van Bredehoff het erf van 100 roeden van Jan Cornelisz. Moes en voegt dit weer bij de rest van het land.